

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ซึ่งเป็นปัจจัยของพลังทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของสลา คุณวุฒิ ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ประพันธ์เพลงในระดับ“ครูเพลง”ที่มีชื่อเสียงในยุคปัจจุบัน โดยศึกษาจากผลงานเพลง 7 อัลบั้ม คืออัลบั้มรวมผลงานเพลงที่เคยได้รับการบันทึกเสียงแล้วคัดเลือกนำมาขับร้องใหม่ จำนวน 6 อัลบั้ม (อัลบั้มไมค์ ภิรมย์พร ด้วยรักแต่ครูสลา ชุดพิเศษ ๑, อัลบั้ม ไมค์ ภิรมย์พร ด้วยรักแต่ครูสลา ชุดพิเศษ ๒, อัลบั้ม 2 ทศวรรษ สลา คุณวุฒิ ชุดที่ 1 ด้วยรักจากพี่น้อง, อัลบั้ม 2 ทศวรรษ สลา คุณวุฒิ ชุดที่ 2 รวมใจเหล่าผองศิษย์, อัลบั้ม 2 ทศวรรษ สลา คุณวุฒิ ชุดที่ 3 เรียงร้อยทำนองชีวิต, อัลบั้ม ดอกไม้จากผองศิษย์ ด้วยรักแต่ครูสลา) และผลงานเพลงที่ได้รับรางวัล ในอัลบั้ม “รวมเพลงรางวัลแห่งเกียรติยศ ๑๐ ปี แกรมมีโกลด์” (เพลงในอัลบั้มมี 27 เพลง คัดเฉพาะผลงานการประพันธ์ของสลา คุณวุฒิ จำนวน 16 เพลง) รวมทั้งหมดจำนวน 71 เพลง ผลงานทั้งหมดสร้างสรรค์ในช่วงกว่า 2ทศวรรษ (2525 - 2550) บทเพลงที่นำมาศึกษานอกจากได้รับความนิยมเป็นส่วนใหญ่แล้ว หลายบทเพลงได้รับรางวัลจากองค์กรที่เห็นคุณค่าของเพลงลูกทุ่ง อาทิ รางวัลมาลัยทองโดยสมาคมลูกทุ่งเอฟ.เอ็ม. รางวัลโทรทัศน์ทองคำโดยชมรมส่งเสริมโทรทัศน์ รางวัลพระพิฆเนศทองพระราชทานโดยสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น อันเป็นข้อบ่งชี้ได้ถึงคุณค่าในวรรณกรรมประเภทนี้ในระดับหนึ่ง

บทเพลงในขอบเขตของการศึกษามีข้อจำกัดเช่นเดียวกับบทเพลงโดยทั่วไปคือมีขนาดสั้น ผู้แต่งจึงต้องเลือกเฟ้นถ้อยคำเพื่อให้การสื่อสารได้ผลดีที่สุดในช่วงเวลาอันสั้น ทั้งยังต้องคำนึงถึงการประสานกันระหว่างเสียงของถ้อยคำกับท่วงทำนองดนตรี กล่าวได้ว่าในการสร้างสรรค์บทเพลงผู้ประพันธ์จำต้องคำนึงถึงความงามด้านวรรณศิลป์ประสานกับความงามด้านคีตศิลป์ หากผู้แต่งเพลงเป็น“กวี”ที่มีความสามารถสูงก็จะสร้างความดึงดูดใจแก่ผู้รับสาร ในฐานะที่บทเพลงของสลา คุณวุฒิเป็นเพลงลูกทุ่งและมีกลิ่นอายของพื้นถิ่นอีสาน ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาว่าถึงแม้สังคมไทยอาจจะจัดระดับเพลงลูกทุ่งไม่เทียบเท่ากับเพลงประเภทอื่น แต่หากศึกษาโดยปราศจากอคติ โดยเฉพาะพิจารณาคุณภาพทางศิลปะ ก็กล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งซึ่งแต่งขึ้นอย่างบรรจงไม่มีเหตุผลใดที่จะปฏิเสธว่าไม่เป็นบทกวีนิพนธ์อันไพเราะ ที่สำคัญหากกลั่นกรองประสบการณ์จากชีวิตคนชนบท และ/หรือคนระดับล่าง ก็ยังจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ให้ความเข้าใจชีวิตจิตใจของคนส่วนใหญ่ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะส่วนหนึ่งของระบบชีวิตในสังคมไทย

เมื่อศึกษาประวัติผู้ประพันธ์ พบว่า สลา คุณวุฒิมีพื้นเพเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดในครอบครัวชาวนาซึ่งมีลุงและแม่เป็นศิลปินพื้นบ้าน เคยรับราชการครูระดับประถมศึกษาในจังหวัดอำนาจเจริญและจังหวัดอุบลราชธานี ช่วงปี พ.ศ.2525-2543 ก่อนลาออกมาเป็นนักแต่งเพลงอาชีพ การมองชีวิตของคนอีสานทั้งในบริบทของภูมิลำเนาเดิมและบริบทเมืองด้วยสายตาของ “คนใน” จึงเป็นสิ่งที่ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษ ในแง่เนื้อหา ผู้วิจัยได้พิจารณาเป็น 2 หัวข้อ คือ ปัญหาคนชนบท และ ความสำนึกทางคุณธรรม : พลังในการต่อสู้ หลังจากนั้นจึงได้ศึกษารูปแบบการประพันธ์ใน 4 หัวข้อ คือ องค์ประกอบของเสียงในคำประพันธ์ ลักษณะเด่นของคำ การซ้ำคำและข้อความ และความเปรียบและสัญลักษณ์ เพื่อให้เห็นการใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบของภาษาในการสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะเด่นด้านเนื้อหา

บทเพลงลูกทุ่งของนักประพันธ์เพลงท่านนี้ ได้แสดงประสบการณ์ร่วมทั้งด้านความคิดและอารมณ์ของผู้คนที่ถูกมองว่าอยู่ในระดับล่างของสังคม ประสบการณ์ดังกล่าวนี้เน้นที่ประสบการณ์ของคนจน ทั้งที่เป็นปฏิกริยาต่อปัญหาซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม และทางออกของปัญหาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณค่าและอุดมคติในรากวัฒนธรรมชาวนา ผู้ประพันธ์นำเสนอปัญหาและการเผชิญปัญหาผ่านเนื้อหาทางอารมณ์ของผู้คนหลากหลายทั้งเด็กทั้งคนหนุ่มสาว ให้เห็นว่าเขาเหล่านั้นแม้มีความทุกข์ก็ยังมีความรักต่อครอบครัว ความหวังถึงอนาคตแม้ยังห่างไกลก็หล่อเลี้ยงด้วยความภูมิใจในศักดิ์ศรีและความเชื่อมั่นในคุณค่าของความดี

ในฐานะ “ครูเพลง” ผู้มีอดีตเป็นข้าราชการครู ปัญหาการศึกษายังอยู่ในมโนนึกของสลา คุณวุฒิ ชีวิตของเด็กชายขอบถูกกระทบด้วยการศึกษาที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานเป็นวงจรของความขาดแคลน (ในบทเพลง “ด.ช. ปีก แบนปีก”) แน่نونว่าครูเป็นบุคลากรที่ต้องรับผิดชอบ แต่ชนบทก็ยังขาดบุคลากรที่มี “ใจรัก” มาประจำการยัง “ถิ่นกันดาร” แทนการดำนิ ผู้ประพันธ์ใช้วิธีเชิดชูครูในความหวัง (ในบทเพลง “นางฟ้าบ้านไพร”) อย่างไรก็ตาม ปัญหายิ่งใหญ่โตกว่านั้นเพราะเด็กขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาต่อด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ (ในบทเพลง “จอมอ ป.6” และ “ด.ช. ปีก แบนปีก”) เนื้อหาดังกล่าวนี้อาจถึงแม้เป็นคำร้องทุกข์เดิม ๆ แต่มีความหมายที่เตือนใจได้ว่าประเทศพัฒนาไปไกลแล้ว แต่ชนบทยังอยู่ที่เดิมหรือยิ่งทรุดหนัก

เพลงที่สื่อประสบการณ์อันผิดหวังเพราะความรักหรือเพลง “อกหัก” แม้ดำเนินตามขนบคือคนจนเป็นผู้แพ้อีก แต่เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว ชนบคร่ำครวญที่สื่อความรู้สึกด้อยค่าในสังคมที่ถือเอาเงินทองอยู่เหนือความดียังแสดงความพ่ายแพ้ที่น่าเห็นใจ (ในบทเพลง “กระท่อมทำใจ” “น้ำตาหล่นบนโต๊ะจีน” “น้ำตาผ้าเหล้า” และ “พี่ไม่ว้นเขาหมั่น”) อย่างไรก็ตาม เหตุผลของความจริงอีกด้านหนึ่งของการเลือกคู่ครองของหญิงสาวชาวชนบทอีสานในยุค

โลกาภิวัตน์ก็คือศักดิ์ศรีไม่ใช่ความสุขสบายอย่างเดียวเช่นที่คนทั่วไปเข้าใจกัน เห็นได้ในบทเพลง “สาวอรขอนแก่น” “หนุ่มผมทอง” ที่ “สาวอร” เลือกลงเป็นคนต่างชาติที่ให้เกิดภรรยาและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาเวลาของการสร้างสรรค์(2525-2550) ในหลายบทเพลงประพันธ์ในช่วงที่สลา คุณวุฒิใช้ชีวิตทั้งในชนบทกับในเมือง¹ เขาได้ประจักษ์ว่าขณะที่คนชนบทเข้ามาใช้ชีวิตท่ามกลางสังคมตัวใครตัวมัน ทูทางวัฒนธรรมของคนชนบทไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เท่าใดนักในสิ่งแวดล้อมใหม่ เนื่องจากความต้อการศึกษาและขาดประสบการณ์สำหรับวิถีชีวิตเมือง ยิ่งในช่วงเกิดภาวะวิกฤตการเงินที่เรียกว่า “เศรษฐกิจฟองสบู่” (ประมาณ พ.ศ.2535- พ.ศ. 2540) ปัญหาก็ยิ่งหนักหน่วงขึ้น เหล่านี้คือเนื้อหาหลักที่คนจนในเมืองใหญ่ต้องเผชิญ ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดด้วยการตีความชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้ ขณะเดียวกันก็วิพากษ์วิจารณ์สังคมเมืองไว้อย่างน่าสนใจ นี่คือเหตุผลหนึ่งที่ส่งผลให้หลายเพลงได้รับความนิยม

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทเพลงตามปัจจัยของปัญหาและสภาวะทางจิตใจแล้วพบว่าผู้ประพันธ์แฝงการวิเคราะห์ความขัดแย้งของชีวิตคนจนในเมืองใหญ่คือ ความรู้ไม่เท่าทันและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์กับความโดดเดี่ยวและความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต ดังเห็นได้ว่าใน บทเพลง “สาวทุ่งดอกจาน” และ “สาวบ้านรักที่ปากแซง” ความรู้ไม่เท่าทันสิ่งเขี้ยววัน และความรู้ไม่เท่าทันความอ่อนไหวในจิตใจของตนเองเป็นสาเหตุให้หญิงสาวหลงลืมคุณค่าความสุขตามวิถีเดิม ท้ายที่สุดก็จะจำต้องเป็นเหยื่อ “กามา” ในวิถีชีวิตที่เน้นความบันเทิงอย่างเกินพอดี ประกอบกับการถือเอาสตรีเป็นเครื่องสนองความต้องการทางเพศ ส่วนในบทเพลง “ใต้แสงนีออน” หญิงสาวต้อง “พลีกายสังเวยกามา” เพราะความเชื่อประกอบกับการศึกษาน้อยและความต่ำต้อยทางเศรษฐกิจ แต่ความทุกข์ร้อนของเธอก็ยังจะปลดปล่อยไม่ได้เพราะเจ้าหน้าที่ละเลยต่อหน้าที่ที่สุดแล้วเยื่อใยระหว่างมนุษย์นั่นเองที่ขาดหายไป

ทางออกของปัญหาจึงอยู่ที่จิตใจของคนจนที่จะต้องสู้ บทเพลงจึงนำเสนอผ่านสายตาผู้เผชิญปัญหาว่า ความสำนึกทางคุณธรรมคือพลังในการต่อสู้ ดังจะเห็นว่า ความมุ่งมั่นให้บรรลุเป้าหมายของหนุ่มสาวชนบทในบทเพลง “นิ้วนางข้างซ้าย” และ “ผ้าขาวบนบ่าซ้าย” “สัญญา กับใจ” และ “ดอกหญ้าในป่าปูน” คือ การปลุกปลอบใจและแรงผลักดันให้ยืนหยัดสู้งานหนักและเผชิญกับภาวะโดดเดี่ยวแปลกแยกในสังคมเมืองและความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต ในด้านกลับหนุ่มสาวเหล่านี้ก็โหยหาความเข้าใจและหวังจะได้รับความรักเป็นภูมิคุ้มกันแต่อาจจะต้องเผชิญความทุกข์เพราะความรักไม่มั่นคง ดังหญิงสาวในบทเพลง “อายเข้มนาฬิกา” ถึงกระนั้นทูทางวัฒนธรรมของคนชนบทนั่นเองที่ต้อนำมาแปรเป็นพลังเพื่อการยืนหยัด

¹ ขณะที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ที่โรงเรียนบ้านน้ำซับ อ.สีล่อ อ.นาจ จ.อำนาจเจริญ ในปี พ.ศ.2531 ก็ได้มีโอกาสร่วมงานกับค่ายเพลง “มิวสิคไลน์” ที่กรุงเทพมหานครประมาณปี 2532 เป็นต้นมา (ระหว่างปี พ.ศ.2536-2543ก่อนจะลาออกได้ ย้ายไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่ที่โรงเรียนบ้านนาดี อ.สีล่อ อ.นาจ จ.อำนาจเจริญ ปีพ.ศ.2540 ย้ายดำรงตำแหน่งครูใหญ่ที่โรงเรียนบ้านดอนฮี อ.เมือง จ.อุบลราชธานี)

ด้วยเหตุนี้ไม่เพียงความมุ่งมั่นเท่านั้น สำนักทางคุณธรรมยังนับเป็นพลังในการต่อสู้กับปัญหาของยุคสมัย บทเพลงของสลาได้ชี้ถึงคุณธรรมสำคัญ 4 ประการ คือ ความรัก ศักดิ์ศรี ความรักอันให้พลังในการร่วมชีวิต ความอดทนและเสียสละ และการยอมรับความจริง และการรู้จักตัวเอง

ในบทเพลง “อยากเด็ดดอกฟ้า” ความมุ่งมั่นทำงานของหนุ่มพเนจรเพื่อจะได้ครองคู่กับหญิงสาวผู้ต่างฐานะ การประกาศตนเป็นคนหนักเอาเบาสู้และมีความสุขกับสถานภาพคนชนชั้นต่ำในสังคมของหญิงสาวในบทเพลง “ดอกหญ้าในป่าปูน” หรือบทเพลงที่เน้นความรัก เช่น “ยาใจคนจน” ที่ชายหนุ่มย้าเตือนคู่ครองของตนไม่ให้ไหวหวั่นที่จะถูกมองว่าแตกต่าง อันแสดงว่าศักดิ์ศรีเป็นทั้งกำลังใจและสิ่งยึดเหนี่ยว กระตุ้นให้เราได้ตระหนักว่า คุณค่าและศักดิ์ศรีนั้นดำรงอยู่ในตัวบุคคล ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอกเช่นฐานะทางการเงินหรือโอกาสทางสังคม การยื่นหยัดต่อสู้ด้วยตนเองในทางสุจริตอย่างไม่ยอมแพ้คือสิ่งชีวิตศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ไม่เหยียดหยามศักยภาพของตน

ทักษะร่วมในบทเพลงสื่อประสบการณ์รักทั้งที่สมหวัง เช่น บทเพลง “กำลังใจในแววดา” “เหนื่อยไหมคนดี” “กินข้าวหรือยัง” “ด้วยแรงแห่งรัก” และ “ปัญญาใจ” หรือที่ผิดหวัง เช่น “กระเป๋าสตางค์” บ่งชี้ความสำคัญของความรัก ความเสียสละ ความเห็นอกเห็นใจกัน และกำลังใจจากคนที่รักมั่นคงว่าเป็นแรงพลังที่ทำให้จิตใจเข้มแข็งยิ่งขึ้น ทั้งนี้แม้จักต้องทำงานหนักและพบกับอุปสรรคปัญหาเพียงไร แต่ด้วยความรักและกำลังใจ คนทุกซอกก็มีแรงมุ่งมั่นและไม่ย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อยหรือแม้แต่ความล้มเหลวในชีวิต ในทางตรงข้าม หากสูญเสียความรักก็จะยิ่งเป็นทุกข์หนักหน่วงขึ้น

คุณธรรมสำคัญอีกประการหนึ่งคือความอดทนและเสียสละด้วยความมุ่งมั่นทำงานสร้างฐานะให้ดีขึ้นเพื่อบุคคลอันเป็นที่รัก ดังชี้ชัดในบทเพลง “สัญญากับใจ” และ “นักร้อง 3” หนุ่มสาวเหล่านี้ยอมสู้ทนกับปัญหาในเมืองใหญ่เพื่อปลดเปลื้องหนี้สินของครอบครัว และให้พ่อแม่มีความเป็นอยู่สบาย

ท่ามกลางบริโภคนิยม ศักยภาพทางปัญญาและอารมณ์ยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน คุณธรรมสำคัญของคนชนบทที่ช่วยให้ปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้คือการเรียนรู้ต่อสภาวะการณ์อันผันผวนโดยมิได้หลีกเลี่ยง มีความรู้จักตัวเองในสภาวะการณ์ที่แตกต่างจากประสบการณ์เดิม ดังเช่นความเข้าใจว่าท่ามกลางความไม่เสมอภาคทางโอกาสคนจนก็ต้องดิ้นรนหาโอกาสในครรลองที่ถูกต้อง ดังหญิงสาวในบทเพลง “ขอใจกันหนาว” และ “ดอกหญ้าในป่าปูน” ในสถานการณ์เช่นนี้ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ความผูกพันกับธรรมชาติของชาวนาก็ยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ ดังการตระหนักค่าของ “ดิน” ในบทเพลง “ก้อนดินริมทาง” หรือการทวนหาธรรมชาติและยึดเอาความงามของธรรมชาติมาเป็นสิ่งประโลมใจ

เพื่อชดเชยความห่างหายจากวิถีชีวิตอันใกล้ชิดธรรมชาติในถิ่นกำเนิด ในบทเพลง “เดือนหงายที่กทม.”

2. ลักษณะเด่นด้านรูปแบบ

ความสำเร็จของการสื่อสารเนื้อหาทางอารมณ์และความคิดของบทเพลงในขอบเขตการศึกษาที่มีที่มาจากความประสานระหว่างรูปแบบกับเนื้อหาอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้รับสาร

สลา คุณวุฒิใช้ประโยชน์จากแบบแผนคำประพันธ์ประเภทกลอน ซึ่งมีตั้งแต่ 7-14 คำ ตามการกำหนดของเนื้อความที่ต้องประสานกับทำนอง ในส่วนของการส่งสัมผัสระหว่างวรรค ระหว่างบท พบว่ามีลักษณะคล้ายเพลงมุขปาฐะ คือ มีความยืดหยุ่นอยู่บ้างโดยไม่เคร่งครัด ความสั้นยาวของเสียงสระ คำสัมผัสตามขนบการประพันธ์อย่างกลอนสื่อความหมายที่บ่งชี้ว่าผู้ประพันธ์คำนึงถึงเนื้อหาด้วย จึงไม่มุ่งสัมผัสในตายตัวอย่างกลอนสุนทรภู่ ความประสานภายในวรรคแปรตามความหมาย จึงเห็นว่าแต่ละวรรคยังแตกต่างกัน ดังในบทเพลง “นางฟ้าบ้านไพร” จัดเสียงคล้องจองด้วยคำง่าย ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับวิธีการสื่อสารที่บอกกล่าวความคิดและความรู้สึกอย่างตรง ๆ ของ “หนู” ซึ่งเป็น “นักเรียนบ้านป่า” ดังคำที่รับส่งสัมผัสระหว่างวรรคในบทที่ 1 คำว่า (ย้าย)มา-(บ้าน)ป่า บอกปลายทางที่ครูสาวมาประจำการซึ่งผิดแผกอย่างตรงข้ามกับถิ่นอยู่เดิม สอดคล้องกับการใช้สัมผัสพยัญชนะในวรรครองคือ (จาก)เมือง-มุ่ง...มา(สอน) ซึ่งเน้นความประสงค์ของครูสาวอย่างไม่ลังเล “ยาใจคนจน” เป็นตัวอย่างบทเพลงที่ใช้สัมผัสภายในวรรคอย่างแพรวพราวและถ้อยคำที่ส่งรับสัมผัสยังมีความหมายโดดเด่นเป็นอย่างมาก เช่นในวรรค “เป็นแฟนคนจนต้องทนหน้อยน้อง” สัมผัสสระ คน-จน-ทน, ต้อง-น้อง เสียงพยัญชนะต้น /ป//ค//จ//ต//ท/ เป็นเสียงระเบิด ประกอบกับเสียงสระสั้นในทุกคำ เสริมสร้างความรู้สึกหนักหน่วงอย่างจริงจัง สอดคล้องกับคำบอกเล่าอย่างตรงไปตรงมาไม่ปิดบังหรือหลีกเลี่ยงความจริง แต่ประโยคนี้ยังลงท้ายด้วยคำที่มีสัมผัสอักษร หน้อย-น้อง ซึ่งมีพยัญชนะต้นเสียง /น/ ให้ความรู้สึกนุ่มนวล ประกอบกับสระเสียงยาวของคำหลังเสริมความอ่อนโยนของคำขอร้อง ความประสานของเสียงในวรรคนี้จึงให้ความรู้สึกถึงการปลุกและปลอบไปในขณะเดียวกัน คำที่เลือกใช้นี้มีความหมายสัมพันธ์กัน คือ เมื่อเลือกใช้ชีวิตที่ “เป็นคนจน” สิ่งที่ต้องประสบคือความลำบาก หากรักกันจริงก็ต้องทนเท่านั้น

ผู้ประพันธ์ยังสรรคำมาใช้อย่างโดดเด่นและมีพลังกระทบความรู้สึก ดังการใช้คำทำเนียบกวีที่มีความหมายกลมกลืนกับคำอื่น เพื่อแสดงความเป็นพิเศษของบางสิ่ง สื่อสารประสบการณ์ทางอารมณ์อย่างละเมียดละไม แต่กลมกลืนกับคำที่แสดงความหมายของวิถีชีวิตแบบใหม่ ดังเช่น ในบทเพลง “แค่นี้ก็ดีใจแล้ว” คำว่า ชีวิต ในวรรคที่ว่า “บ่ รังฮักอ้ายมีแฟนใหม่

ขอให้โชคได้สักอ้ายเสียชีวิตนี้ก็ดีใจแล้ว” นอกจากใช้ส่งรับสัมผัสเพื่อความประสานของเสียงในวรรค ระหว่างวรรค และระหว่างบท ยังเป็นคำที่มีความหมายลุ่มลึกทางจิตใจสอดคล้องกับคำอื่น ๆ สื่อความว่าช่วงเวลาแห่งความสุขแม้สั้นเพียง “เสียชีวิต” ก็สูงค่ามาก เป็นคุณค่าที่ใครก็มีใช้ครอบครอง

ผู้ประพันธ์ยังสร้างความโดดเด่นในการสื่อสารด้วยกลวิธีการเล่นเสียงและการเล่นคำที่ช่วยให้บทเพลงดึงดูดใจมากขึ้น อันเอื้อให้ผู้รับพิจารณาและตระหนักถึงปัญหาอันซับซ้อนทางจิตใจในหลายลักษณะ ดังนี้

การเล่นเสียงพยัญชนะต้นของคำที่ย้ำ เพื่อสื่อความหมายที่สัมพันธ์กันทั้งที่คล้ายตามและแตกต่าง เช่น ในบทเพลง “เจ็บที่ต้องจ่าย” นอกจากชื่อเพลงแล้วพยัญชนะต้น/จ/ปรากฏซ้ำกันในคำว่า เจ็บ ใจ จำ จ่าย โดยประกอบกันเป็นข้อความว่า “เป็นความเจ็บที่จำใจต้องจ่าย”

การเล่นเสียงพยัญชนะต้น เช่น ในบทเพลง “ซึ้งรักอักษร ต.” เล่นเสียงพยัญชนะต้น ต ด้วยชื่อเฉพาะที่เป็นชื่อเล่นหญิงสาวทั้งหลายที่ทำให้เขา “อกหัก” ความน่าขันอยู่ที่ความบังเอิญ ที่ทุกคนมีชื่อขึ้นต้นด้วยเสียงเดียวกันหมด ได้แก่ ตุ๊ก ตึก ต่าย ต๋อ ต้อย ตุ่ม ตูย และยังเล่นเสียง ต โดยสรรคำกริยา ต่า(ใจ) ตุกตัก (ถูก) ตุ่น(เจียน) ตาย ต้อง(มา) ตาย ตั่ง(หลัก) (โดนต่อ) ต้อย ตั้นตาม ต้อยตี ตก(ใจ) (ถูก ต.) ต่าตาย และยังใช้คำนามที่เป็นส่วนขยาย

การเล่นคำพ้องเสียง เช่น ในบทเพลง “สัญญากับใจ” มีคำที่ออกเสียงพ้องกันว่าคอน 4 ตำแหน่งซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย คอน เชื่อมโยงกับนกซึ่งให้ภาพคนจรที่ต้องต่อสู้ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามาทำงานอย่างโดดเดี่ยวในเมืองใหญ่ นกเป็นสิ่งมีชีวิตที่จำเป็นต้องดำรงอยู่กลมกลืนกับธรรมชาติจึงขัดกับสภาพ “ดงคอนกรีต” ซึ่งแข็งกระด้างไร้ชีวิต นี้คือ “ละครชีวิต” ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คล้ายถูกกำหนดบทบาทให้เล่นแต่ละครย่อมมีบทบาทจึงหวังถึงสภาพที่หวนคีนสู่ความปกติสุขโดยไม่ปฏิเสธว่านั่นเป็นการ “ปลอมฝันสักวันคีนคอนเสริมใจให้มีพลัง”

การเล่นคำที่มีความหมายตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง เช่นในบทเพลง “ปริญาใจ” คือ เลื่อนลอย กับ หยัดยั้น เพื่อย้ำคุณค่าความดีงามของชายคนรักอันมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตของหญิงสาว

การเล่นคำที่มีความขัดกัน เช่น ชื่อบทเพลง “ดอกหญ้าในป่าปูน” แสดงความขัดกันของดอกหญ้า อันหมายถึงชีวิตบอบบางและงามอย่างดอกไม้ กับป่าปูนที่ให้ภาพของสถานที่ที่ไร้ชีวิตชีวาซึ่งเต็มไปด้วยอาคารสูงใหญ่ ยากจะฝ่าเข้าไปโดยไม่หลงทางได้

การสร้างคำประสมเพื่อสื่อความอธิบายถึงภาวะทางใจได้อย่างกระชับ เช่น คำว่า “ยาใจ” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ใช้แก้หรือบำบัดโรคของจิตใจ หรือบำรุงจิตใจ นั่นก็คือความรัก ความสุข

ความห่วงใยปรารถนาดีจากคนใกล้ชิด ญาติมิตร และเพื่อนร่วมสังคม ในบทเพลง “ยาใจคนจน” “กระเป๋าสตางค์” “รอยล้าใจ”

การใช้ความหมายข้างเคียงของคำที่แสดงความหมายรูปธรรมมาสื่อความหมายนามธรรม เช่น คำว่า “ซอมนใจ” ในบทเพลง “รอวันของเรา” วรรคที่ว่า “ทุกอย่างต้องรอเจ็บก็หลบมุมซอมนใจ” สื่อความว่ามีความหวังที่ความรู้สึกจะกลับมาดีดังเดิมด้วยการปรับใจให้คลายจากความทุกข์

นอกจากนี้ยังเลือกใช้ระดับภาษาปากเพื่อสื่อความรู้สึกอย่างเป็นกันเอง โดยเฉพาะคำเว้าวอนตัดพ้อหรือให้คำมั่นระหว่างคนรัก และสอดคล้องกับการเสนอปัญหาร่วมสมัยในชีวิตประจำวัน ดังการใช้คำตัด คำย่อ คำสมญานาม คำทับศัพท์ คำไทยอื่นๆ เช่น วรรคที่ว่า “สาวทุ่งเข้ากรุงเรียนราม” ในบทเพลง “นักสู้ ม.3” ผู้แต่งตัดคำว่า กรุงเทพมหานคร เป็น “กรุง” และตัดคำว่า มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็น “ราม” จึงลงจังหวะและจำนวนคำในวรรคและสื่อได้อย่างกระชับ ในบทเพลงชายหนุ่มมีวุฒิทางการศึกษาระดับ “ม.3” ซึ่งเป็นคำย่อของคำว่า มัธยมศึกษาปีที่ 3 คนทั่วไปจะย่อคำว่ามัธยมศึกษาเป็น ม. เช่น ม.ต้น ม.ปลาย ม.6 ฯลฯ เป็นต้น ในบทเพลง “นางฟ้าบ้านไพร” สมญานามของนักเรียนในชนบท คือคำว่า นักเรียนบ้านป่า เด็กเด็กบ้านไพร เด็กน้อยบ้านป่า ทุกคำบ่งชี้ถิ่นที่อยู่ของนักเรียนกลุ่มนี้ว่าเป็นท้องถิ่นท่ามกลางธรรมชาติห่างไกลจากความเจริญ ในบทเพลง “เหนื่อยไหมคนดี” สถานะของคู่ชีวิตที่ต้อยกว่าคนเมืองเป็นที่มาของความเห็นใจ และซาบซึ้งที่หญิงสาวต้องทนลำบากอยู่กับเขา คำทับศัพท์ รถ “เก๋ง” “ปิคอัพ” เป็นสิ่งแสดงว่า ในกรุงเทพฯ สิ่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นพาหนะ แม้ไม่มีราคาสูงเท่าใดนัก แต่ถ้ามีขึ้นเป็นของตัวเองก็ยิ่งพอเทียมหน้าคนอื่น ในบทเพลง “จดหมายผิดซอง” ใช้คำซ้ำที่เลียนเสียงพูด เช่น คำว่า “ต้ายต้าย” โดยปกติเป็นคำอุทานที่ผู้หญิงเปล่งออกมา การนำคำนี้มาใช้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความสนุกสนานประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็เพื่อสะท้อนบุคลิกภาพว่าผู้ร้องมักแสดงอาการเมื่อมีสิ่งมากระทบอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของชายหนุ่ม ดังที่ได้กล่าวว่า “พีนั่นนอนร้องไห้เสียใจเพราะจดหมายผิดซอง”

ทั้งนี้เมื่อแสดงเนื้อหาชีวิตคนชนบทในมาตุภูมิของเขา สลางจะเลือกใช้คำภาษาถิ่นอีสานในการเผยความคิดความรู้สึกของคนอีสานอย่างมีรสชาติ ประกอบกับความคาดหวังว่าจะสร้างความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นในหมู่ผู้รับที่เป็นชาวอีสานด้วย เช่น การใช้คำแทนผู้พูดผู้ฟัง คำว่า “อ้าย” ในบทเพลง “น้ำตาผ้าเหลือง” ที่แสดงความผูกพันรักใคร่สนิทสนมต่อหญิงสาว ส่วนในบทเพลง “ปริญาใจ” “แรงใจรายวัน” คำว่า อ้าย เป็นคำที่หญิงสาวใช้เรียกชายคนรักอย่างสนิทสนมและยกย่อง เป็นต้น หรือการใช้คำนามและคำกริยาซึ่งมีส่วนสร้างกลิ่นอายของอีสาน เช่น คำว่า “โฮแซว” คือ เสียงเพลงที่ร่วมกันร้องของคนอีสาน ในบทเพลง “พี่เมาวันเขาหมั้น” คำว่า “อี่เก็ง” เป็นคำนามหมายถึงดวงจันทร์ ในบทเพลง “สาบานรักที่ปากแซง” เป็นต้น

การซ้ำคำและข้อความสามารถเรียกความสนใจให้พิจารณาเนื้อหา และปลุกเร้าความคิดและอารมณ์ของผู้ฟังให้ตระหนักถึงคุณค่าคุณธรรมที่ควรยึดถือ เช่น ความมุ่งมั่น ความยึดมั่นต่อคำสัญญา หรือย้ำคุณค่าความรักของคนรัก ดังการซ้ำคำบอกจำนวนว่า ก็ เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยค ย้ำความมุ่งมั่นและไม่พริ้นต่อปัญหา ในบทเพลง “อยากเด็ดดอกไม้” หรือการใช้คำว่า “สัญญา” เป็นคำกริยาและคำนามต่อเนื่องกัน ในบทเพลง “สัญญาคือยาพิษ” เพื่อแสดงทัศนะว่าสัญญาเป็นสิ่งยืนยันความผูกพันสำหรับคนรักกัน เมื่อรักกันก็ต้องรักษาสัญญา เป็นต้น ส่วนการซ้ำข้อความนอกจากจะซ้ำข้อความทั้งวรรค โดยให้ข้อความในวรรคแรกของบทแรกซ้ำกับวรรคแรกในบทสุดท้ายเพื่อย้ำให้ผู้ฟังพิจารณาอารมณ์ความรู้สึกและความคิดที่ต่อเนื่องกัน และเพื่อเรียกร้องความสนใจหรือย้ำให้เห็นความแตกต่าง เช่น ในบทเพลง “รอยาล้างใจ” “ปริญาใจ” “ยาใจคนจน” ยังอาศัยการซ้ำข้อความที่มีการเปลี่ยนแปลงคำบางคำในตอนแรกกับตอนสุดท้ายเพื่อย้ำความเดิมให้หนักแน่นขึ้น เช่น ในบทเพลง “รักแท้แค่พี่ชาย” “ต้องมีสักวัน” เป็นต้น

นอกจากนี้กลวิธีสำคัญที่สร้างพลังทางสุนทรียะและกระตุ้นการขบคิดได้อย่างลุ่มลึกก็คือความเปรียบและสัญลักษณ์ที่สร้างจากรากฐานความเป็นคนชนบทที่มีความใกล้ชิดธรรมชาติในวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งตามชนบและเฉพาะตัว ความเปรียบที่โดดเด่นในงานชุดนี้มีทั้งอุปมา อุปลักษณ์ บุคคลวัต และอดีตจน

ผู้ประพันธ์อุปมาว่า “ใจ เหมือนดอกหญ้าบาน” ในบทเพลง “ดอกหญ้าในป่าปูน” สื่อความงามเพราะความสุข ใจแห่งผู้ไม่ยอมจำนน “เหมือนดอกหญ้าบาน” คือใจที่เปี่ยมด้วยความมานะบากบั่นอย่างไม่ยอมพ่ายแพ้ แม้สังคมแวดล้อมนั้นจะขาดแคลนน้ำใจมาเจือจุน ไม่มีมิตรภาพ

การเปรียบเทียบคู่รักกับยาเป็นอุปลักษณ์เฉพาะตัวโดยเน้นที่คุณสมบัติของคนรักคือมีความรัก ความหวังใย ความปรารถนาดี เช่นในบทเพลง “กระเป๋าสานแพนทิง” วรรคที่ว่า “หวังเธอเป็นยารักษายามดวงไม่ดี” ในบทเพลง “รอยาล้างใจ” วรรคที่ว่า “ใครหนอจะมาเป็นยาล้างใจ” ในบทเพลง “ยาใจคนจน” วรรคที่ว่า “ยื่นเคียงเพื่อคอยยืมให้เป็นยาชุปใจคนจน” สื่อว่าในสถานการณ์แห่งความทุกข์ ความรักก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะเยียวยาและ/หรือให้กำลังใจแก่จิตใจ

ผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบบุคคลวัตสื่อความคิดนามธรรมอย่างกระชับและให้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังในบทเพลง “ขอมองชั่วคราว” ที่ว่า “พี่เห็นหน้าเธอยามใด หัวใจยืมได้ทุกที” และในบทเพลง “ยาใจคนจน” ที่ว่า “อุปสรรคจะมีเท่าใด ขอใจเรายืมให้กัน ลำบากยากเข็ญ เข้าเข็นขอให้เห็นหน้า” จะเห็นว่า ใจ, หัวใจ คือแก่นของความรู้สึก เป็นศูนย์รวมอารมณ์ขณะที่ยืมสื่อถึงความรู้สึกที่เป็นสุขเพราะความเบิกบานในใจ หัวใจยืม สื่อความว่า “เธอ” เป็นบุคคลที่มีคุณค่าและความสำคัญเพราะทุกครั้งที่ได้เห็นหน้าเธอเขาก็จะมีความสุข “ใจเรายืมให้

กัน” สื่อความถึงการมอบความเบิกบานในใจให้แก่กันว่ามีส่วนสำคัญต่อการเผชิญกับอุปสรรคปัญหาในชีวิต

ในแง่สื่อประสบการณ์รัก เพื่อย้ำความสำคัญของความรักที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกเป็นทุกซอกอย่างรุนแรงของผู้ที่ผิดหวัง ผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบตติพจน์หรือกล่าวเกินจริง เช่น ในบทเพลง “น้ำตาผ้าเหล้า” ด้วยการใช้คำว่า “ก็” เน้นระยะเวลาของการคบหาฉันคู่สาวก่อนจะกล่าวว่า “คบมาทั้งชาติ” ซึ่งเป็นระยะเวลาทั้งชีวิต แต่ความสัมพันธ์นี้ก็จบลงอย่างรวดเร็ว “เพียงเสี้ยวนาที” ความเปรียบนี้เน้นอารมณ์สะเทือนใจของชายหนุ่มเมื่อหญิงสาวตัดความสัมพันธ์

สัญลักษณ์ เช่น ดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนผู้หญิงตามชนบแต่เดิม ผู้ประพันธ์ใช้ดอกไม้หลากชนิดในหลายบทเพลงเพื่อสื่อถึงหญิงสาวอีสานได้อย่างสอดคล้องกับเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์และยังเชื่อมโยงกับธรรมชาติในวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นลักษณะเฉพาะตน เช่น ในบทเพลง “สาวทุ่งดอกจาน” “ดอกจาน” สื่อถึงหญิงสาวชนบทอีสาน เพราะเป็นชื่อดอกทองกวาวซึ่งเรียกกันในภาคอีสาน “ดอกหญ้า” ในชื่อเพลง “ดอกหญ้าในป่าปูน” เป็นสัญลักษณ์แทนหญิงสาวชนบทจากถิ่นอีสาน ซึ่งตีความได้ว่า ดอกหญ้าคือดอกไม้ชนิดหนึ่ง ที่ไม่มีสีสังดงามและไม่มีราคา แต่ข้อเด่นคือสามารถ ผลิตานได้แม้จะไม่ได้รับการดูแลรดน้ำ เมื่อหญิงสาวเอ่ยถึง “มงกุฎดอกหญ้า” ที่จะสวมวันรับปริญญา ก็มีความหมายว่าเธอมุ่งหวังจะได้รับเกียรติยศด้วยความพากเพียรของตนเอง ทั้งนี้สัญลักษณ์ นก, ฟ้า, ดิน ในบทเพลง “สัญญากับใจ” แสดงถึงโลกทัศน์ที่ผูกพันกับธรรมชาติและวิถีชีวิตในแง่การให้ความสำคัญกับธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการทำนา อันเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ดั้งได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อประวัติ

เมื่อพิจารณาลักษณะเด่นในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของสลา คุณวุฒิเชื่อมโยงกับประวัติก็จะเห็นโลกทัศน์ที่สร้างสมขึ้นจากประสบการณ์ชีวิต การสังเกตและตีความชีวิตของผู้คนระดับล่างในสังคมไทย ทั้งคนชนบทและคนจนในเมืองใหญ่ โลกทัศน์ที่เด่นชัดคือการให้ความสำคัญต่อการศึกษาในระบบไว้อย่างสูง การให้คุณค่าต่อ “คนบ้านนอก” “วิถีชีวิตชนบท” และความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ ดังเห็นได้ว่าในขณะที่สลาแนะนำเสนอปัญหาและสภาวะจิตใจของคนจนในเมืองใหญ่ (หรือคนชนบทอพยพ) พร้อมชี้ว่าทางแก้คือความสำนึกถึงคุณค่าในวัฒนธรรมชนบท ศักดิ์ศรีและศักยภาพความเป็นมนุษย์ ผู้รับสารก็ยังรับรู้ได้ถึงน้ำเสียงชื่นชมต่อความอดทนความวิริยะที่มีในจิตวิญญาณของตัวแทน “นักร้อง” เหล่านี้ได้

กล่าวได้ว่า บทเพลงลูกทุ่งของสลา คุณวุฒิ ดึงดูดใจผู้รับสารด้วยพลังวรรณศิลป์ ซึ่งสร้างขึ้นอย่างประสานกันของเนื้อหาที่เป็นประสบการณ์ร่วมทั้งด้านความคิดและอารมณ์ของผู้คนที่ถูกมองว่าอยู่ในระดับล่างของสังคมและรูปแบบที่สอดคล้องกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้รับสาร ความตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาที่แทบจะไร้ทางแก้ไขของกลุ่มคนระดับล่างในสังคมโดยเฉพาะที่เป็นคนชนบทส่งผลเป็นความเห็นใจและเข้าใจ ยิ่งพบว่าเขาเหล่านี้สู้อย่างไม่ยอมแพ้

เพราะมีสำนักคุณธรรมก็ยังเพิ่มความชื่นชมและยกย่องในศักยภาพของมนุษย์ซึ่งมีไม่น้อยหน้าคน
ในสถานภาพที่สูงกว่า

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาบทเพลงลูกทุ่งที่ประพันธ์ในช่วงเดียวกันของนักประพันธ์คนอื่น
เพื่อพิจารณาเนื้อหาที่แสดงคุณค่าและปัญหาของมนุษย์ด้วยพลังทางวรรณศิลป์ อันจะนำมาเป็น
ข้อสนับสนุนที่หนักแน่นได้ว่า บทเพลงลูกทุ่ง คือ บทกวีที่ให้ความเข้าใจผู้คนระดับล่าง

Prince of Songkla University
Pattani Campus